

PANNON EGYETEM

Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Bosnyák-Simon Nikolett

A szervezeti kultúra és a stratégia összefüggései a vállalatok környezeti információinak számviteli kezelésével –

Fókuszban a környezeti számvitel

Doktori (PhD) értekezés – Tézisfüzet

Témavezető: Dr. Molnárné Dr. Barna Katalin

Veszprém

2024

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés.....	2
1.1	A kutatás jelentősége és célkitűzései.....	3
1.2	A disszertáció felépítése	4
2.	Elméleti áttekintés	5
2.1	A környezeti számvitel fogalmi változásai.....	5
2.2	A szervezeti kultúra relevanciája a vállalati fenntarthatóság tekintetében.....	7
2.2.1	Az empirikus kutatás során vizsgált kultúratípusok.....	8
2.3	A stratégia szerepe a vállalati fenntarthatóság tekintetében.....	9
2.3.1	Az empirikus kutatás során vizsgált stratégiatípusok	10
3.	Kutatási kérdések és hipotézisek.....	13
4.	Anyag és módszer	15
4.1	A H1. hipotézis tesztelésének módszerei	15
4.2	A H2. és H3. hipotézisek tesztelésének módszerei	16
4.5	A célcsoport meghatározása.....	19
5.	A tézisek bemutatása.....	19
6.	Összefoglalás.....	24
	Irodalomjegyzék.....	25
	Publikációs lista.....	27

Ábrajegyzék

1. ábra: A H2. és H3. hipotézisek tesztelésére felállított kutatási modell	17
--	----

1. Bevezetés

„Természetes környezetünk egyre rosszabb állapotban van” (Attenborough – Hughes, 2022, p.12). A gazdasági modell szereplőit tekintve a vállalatok azok a szereplők, melyek a környezeti problémák fokozódásához közvetlenül és jelentős mértékben hozzájárultak, s hozzájárulnak napjainkban is. Termelő-szolgáltató tevékenységéből adódóan ugyanis valamennyi vállalat kapcsolatba/kölcsönhatásba kerül az őt körülölelő természeti környezettel. Közülük a termelő szektorban működő vállalatok azok, amelyek tevékenységük mivoltából fakadóan folyamatosan közvetlen kapcsolatba állnak a természeti környezettel. Környezetvédelmi szempontból ezt úgy lehetne értelmezni, hogy a környezet és az abban működő szervezet összekapcsolódó, egymással szoros kapcsolatban lévő fogalmak. Hiszen a környezeti hatások alól nem tudja magát kivonni egyetlen gazdálkodó sem, ugyanakkor a vállalat is hatással van természeti környezetére. A környezeti problémák fokozódása, az egyre növekvő presszió következtében kulcsfontosságú kérdéssé vált a környezeti tényezők mindennapi működési folyamatokba történő integrálása (Hart, 1997; Berry – Rondinelli, 1998).

Napjainkban valamennyi diszciplína felismerte már a környezetvédelem jelentőségét, és igyekszik megfelelően reagálni is a környezetvédelemmel, tágabb értelemben a fenntarthatósággal, a fenntartható gazdasági növekedéssel kapcsolatban felmerült kihívásokra. A számvitel azon diszciplínák egyike, mely már a környezeti problémák fokozódásával egyidőben reflektált ezen kihívásokra a társadalmi és környezeti számvitel fogalomrendszerének kidolgozásával.

Disszertációm középpontjában a környezeti számviteli rendszer hazai gyakorlata, és a rendszer kidolgozottságával összefüggésben álló vállalatban belüli úgynevezett „puha” tényezők állnak. Munkám gyakorlati fontosságának tekintem, hogy az empirikus kutatási eredmények rávilágítsanak egyrészt arra, hogy a hazai nagyvállalatok körében mennyire kidolgozott a környezeti számviteli rendszer, amely a környezeti/környezetvédelmi tevékenységek hatásait kezeli, másrészt pedig arra, hogy a vállalati, belső menedzsment tényezők, úgymint a szervezeti kultúra és a stratégia milyen kapcsolatban állnak a környezeti számvitel jelenlétével, részletezettségével. A kutatási eredmények mentén feltárhatóvá válik továbbá, hogy melyek azok a stratégia- és kultúrátípusok, melyek pozitív irányú összefüggésben állnak a vállalatok környezeti számviteli rendszerének kidolgozottságával.

1.1 A kutatás jelentősége és célkitűzései

A környezeti számvitel területe elméleti és gyakorlati szempontból is egyre inkább fontos és aktuális kérdéskör napjainkban. A kutatás szakirodalmi háttere igen sokrétű, a disszertáció megírása során számos nemzetközi és hazai szakirodalom feldolgozására került sor. A terület gyakorlati alkalmazásának feltárása céljából az elmúlt néhány évben már több doktori értekezés, publikáció is született hazai és nemzetközi vonatkozásban egyaránt (Somogyi, 2007; Madarasiné, 2009; Ván, 2012b). Doktori kutatásom központi témája, a környezeti számvitel tehát nem tekinthető újdonságnak, új kutatási területnek, de újszerűnek mindenképp, hiszen a korábbiaktól eltérő aspektusból vizsgáltam a környezeti vezetői számviteli rendszer vállalati jelenlétét.

A doktori kutatás fő célkitűzése az volt, hogy a hazai szintén működő, termelő tevékenységekben adódóan a természeti környezettel közvetlen kapcsolatban álló nagyvállalatok környezeti pénzügyi számviteli gyakorlatát feltérképezze, továbbá a környezeti vezetői számviteli rendszer kidolgozottságát, valamint annak szervezeten belüli tényezőkkel fennálló kapcsolatát elemezze.

Fentiek alapján elsőként feltárássra került – figyelembe véve a hazai számviteli törvény vonatkozó előírásait –, hogy a termelő szektorban működő, legnagyobb árbevételű elérő nagyvállalatok beszámolóiban a nyilvánosságra hozott környezeti információk között a környezeti számvitel mely elemei, milyen formában jelennek meg. A kapott eredmények alapján az is elemezhetővé vált, hogy szegmentálhatók-e a kutatás alapsokaságát képező vállalatok, és ha igen, akkor milyen homogén csoportok keletkeznek a nagyvállalatok halmazában a beszámolóikban megjelenő környezeti pénzügyi számviteli elemek jogszabályi előírásoknak való megfelelése alapján.

A kutatás annak feltérképezésére is irányul, hogy a szervezeti sajátosságok, a belső tényezők, úgymint a szervezeti kultúra, illetve a szervezet stratégiája összefüggésben áll-e a környezeti vezetői számvitel részletezettségével, azaz a tényleges, gyakorlati alkalmazásával, működtetésével. Ennek során több szakmai kérdés is megfogalmazódott:

- Milyen szervezeti kultúra kialakítása szükséges ahhoz, hogy a vállalatok ténylegesen be tudják építeni mindennapi működésükbe a környezettudatosságot, a fenntartható fejlődés elveit?
- Amennyiben a stratégia statisztikailag szignifikáns összefüggésben áll a környezeti számviteli rendszer kidolgozottságával, akkor mely stratégia az, amelyik leginkább

elősegíti/támogatja e rendszer működtetését, és valóban fel is használja e a rendszer által szolgáltatott információkat a döntések meghozatala során?

1.2 A disszertáció felépítése

Struktúráját tekintve a disszertáció két nagy logikai egységre tagolódik. Az értekezés első részében a témához kapcsolódó szakirodalmi háttér áttekintése és feldolgozása kapott helyet. Ezen belül elsőként a vállalatok környezetvédelmi tevékenységének átfogó ismertetésére került sor. A környezetvédelemnek, és tágabb értelemben a vállalati fenntarthatóságnak számos vetülete jelenik meg a vállalati gyakorlatban. Ezek közül a doktori kutatás szempontjából a jogi és társadalmi aspektusok játszanak fontos szerepet, így ezek a területek kerültek a fókuszba.

Ezt követően a környezeti számvitel témakörére helyeződött a hangsúly, reflektálva annak aktualitására, elméleti jelentőségére, gyakorlati fontosságára. A környezeti számvitel-elmélet szakirodalmi feldolgozására építve a környezeti számvitel fogalmát ismertettem, az egyes fejlődési szinteken belüli különböző aspektusokból történő megközelítések és meghatározások kronologikus áttekintése nyomán. Az alfejezetet a vállalatok környezetvédelmi és társadalmi tevékenységének, valamint a környezeti számvitel fejlődési szakaszainak párhuzamba állításával zártam le.

Doktori kutatásom egyik célkitűzése a hazai nagyvállalatok környezeti pénzügyi számviteli gyakorlatának feltérképezése, következésképp az ezt meghatározó jogszabályi környezet vizsgálata kiemelten fontos részét képezi a disszertációnak. A szakirodalmi áttekintést felölelő fejezet végén a szervezeti kultúra, valamint a stratégia jelen kutatáshoz szorosan kapcsolódó vonatkozásai kerültek feltárássra. A teoretikus áttekintés az empirikus kutatásba bevonni kívánt stratégia- és kultúratípusok bemutatásával zárult.

A dolgozat második nagy logikai egysége a kutatás gyakorlati, empirikus részét foglalta magában. Ezen belül bemutatásra került a H1. hipotézis tesztelésére irányuló szekunder kutatás pontos módszertana. Ezt követően került sor a H2. és H3. hipotézisek tesztelésére összeállított kutatási modell, továbbá a kapcsolódó primer kutatás módszertani kereteinek meghatározására. Lényeges a változók operacionalizálása, az elemzések során alkalmazott statisztikai, ökonometria módszerek, illetve a kutatás célcsoportjának pontos definiálása, így ezeket szintén részletesen ismertettem a disszertáció kutatómódszertani részében.

A disszertáció utolsó nagy fejezete az elemzések új és újszerű eredményeit öleli fel, melyben a hipotézisek ellenőrzése, a kutatás téziseinek megfogalmazása, valamint az eredmények értelmezése és a következtetések levonása kapott helyet.

2. Elméleti áttekintés

Az 1960-as és 1970-es években, a környezeti problémák fokozódásával egyrészt növekedni kezdett a környezettudatosság (Dillard et al., 2005), másrészt a vállalatok ezen problémák erősödésében rejlő felelőssége egyre inkább előtérbe került nemcsak az érdekelt felek, hanem a széles körben értelmezett nyilvánosság előtt is (Eugénio et al., 2010). Ez egyúttal magával vonta azt a következményt is, hogy valamennyi érintett megfelelő információszolgáltatást várt el, és vár el napjainkban a vállalatok környezeti hatásai, illetve környezetvédelmi tevékenysége kapcsán (is).

2.1 A környezeti számvitel fogalmi változásai

A környezeti problémák fokozódásával szimultán megfogalmazódott a hagyományos számviteli rendszer keretén belül egy olyan terület/alrendszer kidolgozásának szükségessége, mely megfelelően tudja kezelni a gazdálkodó szervezetek társadalmi és környezeti hatásait, és erről megfelelő információt is szolgáltat mind a belső mind pedig a külső érintettek számára. Ezen indokok predesztinálták tehát a környezeti számvitel (*environmental accounting*), mint a hagyományos számvitelen belüli alrendszer lehatárolásának, kidolgozásának és működtetésének szükségességét.

Az Egyesült Nemzetek Fenntarthatósági Bizottsága (United Nations Division for Sustainable Development, a továbbiakban UNDSO) a környezeti számvitelt a pénzügyi, vezetői számvitel kombinációjaként definiálta, amelynek az a célja, hogy emelje a vállalat nyersanyag-felhasználási hatékonyságát, csökkentse a környezeti hatást, a környezetvédelem kockázatát és a környezetvédelmi költségeket. Ezen felfogás szerint a környezeti számvitel a belső érdekhordozók által használt fizikai (nyersanyag, víz, energia) és pénzügyi (környezeti vonatkozású költségek, hasznok és megtakarítások) információk azonosítását, gyűjtését és elemzését foglalja magában (UNDSO, 2001).

Reyes (2002) a környezeti számvitelt a hagyományos számviteli rendszer olyan részterületeként írta le, amely azokkal a tevékenységekkel, módszerekkel és rendszerekkel foglalkozik, amelyek feljegyzik, elemzik és bemutatják (közzéteszik) egy meghatározott gazdasági rendszer (egy cég vagy egy nemzet) környezettel kapcsolatos pénzügyi hatásait.

Bennett et al. (2003) a fenntartható vállalati tevékenység aspektusából vizsgálva úgy fogalmaztak, hogy a környezeti számvitel előállítja, elemzi, valamint felhasználja a pénzügyi

¹ Számvitel alatt tulajdonképpen azt a gyakorlati tevékenységet értjük, amelynek során egy adott gazdálkodó a vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetét bemutató beszámolót elkészíti az adott üzleti évre vonatkozóan (Kovács – Deák, 2012).

és nem pénzügyi információkat annak érdekében, hogy optimalizálja a vállalat környezeti és gazdasági teljesítményét a fenntartható üzletmenet elérése érdekében. Ebben a megközelítésben már tükröződött – mint általános számviteli alapelv – a vállalkozás folytatásának elve.

A Japán Környezeti Minisztérium megfogalmazása szerint a környezeti számvitel célja a fenntartható fejlődés megvalósítása, a társadalom és a vállalat közötti megfelelő kapcsolat kialakítása és fenntartása, valamint a hatékony és eredményes környezetvédelmi tevékenység ösztönzése. Emellett a környezeti számviteli rendszer segít a normál üzletmenet során felmerülő környezeti költségek és hasznok azonosításában, továbbá megfelelő eszközt szolgáltat a mennyiségi értékeléshez, illetve az eredmények közzétételéhez (Ministry of the Environment, Japan 2005).

Ahogy később a Csutora – Kerekes szerzőpáros értelmezte, a környezeti számvitel jelentősége többek között abban áll, hogy a véghezvitt környezeti intézkedések révén a vállalat az erőforrás-felhasználás terén is megtakarításokat realizálhat, megtalálja az optimális intézkedéseket a környezet megóvása és a hatékonyság növelése érdekében. Továbbá ez az alrendszer segítheti a vállalatokat abban, hogy a rejtett környezeti költségeit feltárják és megfelelően felosszák, a tervezett környezetvédelmi beruházások racionálisan ítélik meg, emellett, hogy környezetirányítási rendszert vezessenek be (Csutora – Kerekes, 2004).

Kósi – Valkó (2006) néhány évvel később a környezeti számvitelt úgy definiálták, mint a számviteli információs rendszeren belül a szervezet működése során a környezeti tényezőkről nyert, rendszerezett – a döntés előkészítéshez és az ellenőrzéshez megfelelő formában megjelenített – fizikai, illetve monetarizált információk halmaza. Ez a megközelítés alapvetően a környezeti számvitel vállalaton belüli információs szerepét emelte ki. Azaz a vezetői információs szerepére, a belső érdekeltekre fókuszált.

Ván (2012a) megközelítésében a környezeti számvitel a környezeti kihívásokra hivatott reflektálni. A számviteli rendszernek ez az ága foglalkozik vállalati szinten a környezeti problémák kezelésével, mely lényegében a hagyományos számviteli rendszert kiegészítő alrendszernek tekinthető. A környezeti számvitel a környezeti teljesítmény mérését segíti, amellyel szoros kapcsolatban áll a vállalatok társadalmi szerepe.

Üzleti szempontból napjainkban egyre inkább nő az érdeklődés az iránt, hogy a környezeti vonatkozású költségeket és bevételeket jobban megértsék, mérjék és kezeljék. Jelenleg az a legnagyobb kihívás a környezeti számviteli rendszerrel szemben, hogy a vállalatok integrálni tudják azt a mindennapi gyakorlatba (Ván, 2012b). Következésképpen a környezeti számvitel

hagyományos számviteli rendszeren belüli lehatárolása tehát azért vált szükségessé, hogy a vállalatok megfelelő környezeti információk alapján megalapozott döntéseket hozzanak meg. Ezen információk hiánya ugyanis az erőforrások nem hatékony felhasználásához, környezetszennyezéshez vagy akár katasztrófákhoz is.

2.2 A szervezeti kultúra relevanciája a vállalati fenntarthatóság tekintetében

Már a vállalati gazdaságtan kialakulása idején is megfigyelhető volt a kulturális tényezők, a vállalati kultúra jelentőségének felismerése. Míg a taylori felfogás – ahogy nevezni szokták, a „lelketlen” taylorizmus – a szervezetet és a rendszert állította a tudományos alapú vizsgálódás középpontjába, addig Nicklisch (1922) az ember szerepét emelte ki, s hívta fel a figyelmet a vállalati értékek integráló szerepére. Később, a 60-as évek végén Ulrich az értékek dimenzióját hangsúlyozta. 1968-ban megjelent könyvében a kutató úgy vélekedett, hogy a vállalat emberekből áll, ahol az emberek cselekszenek, értékelési problémák állnak elő, így szükségszerű, hogy minden, a vállalattal összefüggő körülmény értékelésre kerüljön (Borgulya – Barakonyi, 2004).

A kultúraorientáltság Peters és Waterman munkássága által a 80-as, 90-es években került egyértelműen az érdeklődés előterébe, akik a sikeres vállalati működés titkát kutatva jutottak el a vállalati kultúrához. A kultúrákutatások evolúciója nyomán a téma többdimenziójúvá vált, azaz elkülönültek a mikroszintű (egy-egy vállalatot átfogó), a makroszintű (egy-egy országra vonatkozó), az interkulturális (két vagy néhány országot összehasonlító), valamint a globális (nemzetközi szintű) elemzések. A doktori kutatás fókuszát tekintve a dolgozat a vállalati kultúrát helyezte a középpontba.

Petrock (1990) úgy fogalmazott, hogy a vállalati kultúra magában foglalja azokat az értékeket és standardokat, amelyek irányítják az emberek viselkedését. A vállalati kultúra határozza meg, hogy mi célból működik a vállalat, hogyan használja fel a rendelkezésére álló forrásokat, emellett befolyásolja a szervezeti struktúrát és mindazokat a rendszereket, amelyeket alkalmaznak. A vállalati kultúra hatással van arra is, hogy kiket alkalmazzanak a vállalatnál annak érdekében, hogy mindenki az adottságainak leginkább megfelelő munkakört lássa el, tovább befolyásolja azt is, hogy a szervezetben milyen teljesítményt érnek el. Végezetül, a kialakított kultúra eldönti, hogy mit tekintenek problémának, mi számít lehetőségnek, és hogyan kezelik azokat.

A kultúrákutatás kiemelkedő alakja Edgar H. Schein. 2004-ben megjelent könyvében úgy fogalmazott, hogy a szervezeti kultúra *„Azon alapvető feltevések mintái, amelyet a szervezet*

külső és belső problémái megoldása során tanult és amelyek jól beváltak ahhoz, hogy elfogadják azokat, érvényesnek és működőképesnek tekintsék hasonló problémák esetén” (Gaál – Szabó, 2008, p. 131). Ezen megközelítés értelmében a szervezeti kultúra a közösen elfogadott feltételezések együtteseként határozható meg, amelyet az adott csoport tanulás révén felfedezett, felismert vagy kifejlesztett abból a célból, hogy kezelni legyen képes a külső adaptációból és belső integrációból származó problémáit. Ezeknek a megnyilvánulásoknak kellően kiforrottaknak kell lenniük ahhoz, hogy a szervezet tagjai érvényesnek tekintsék azokat, és taníthatók legyenek a szervezetbe belépő új tagok számára, mint a vállalati problémák érzékelésének, megértésének, a róluk való gondolkodásnak, a velük kapcsolatos érzéseknek a helyes módja.

2.2.1 Az empirikus kutatás során vizsgált kultúratípusok

A többféle megközelítés és a számos definíció azt bizonyítja, hogy a szervezeti kultúra rendkívül komplex és átfogó. Ebből kifolyólag nem létezik egyetlen jó módszer annak felmérésére (Fekete, 2011). Cameron és Quinn (2006) a szervezeti kultúra megközelítése során kétdimenziós logikát követett. Az első dimenzió két pólusa a rugalmasság, az adott helyzethez való alkalmazkodás, a dinamizmus, míg a másik pólusa a stabilitás, rend, ellenőrzés. A második dimenzió választja ketté a belső, illetve a külső orientációt. Míg ezen dimenzió egyik pólusán a belső orientációnál az integráció és az egységesség jelenik meg, addig a külső orientáció esetében a differenciáltságra és a versengésre helyeződik a hangsúly.

A két dimenzió alapján Cameron és Quinn kultúratipológiájában négyféle típus került meghatározásra, melyek az alábbiak:

- *Hierarchia kultúra*: jellemzői egybecsengenek a mechanikus és a szerep kultúra vonásaival, s egyben magán viseli a Wéber-i bürokratikus szervezet valamennyi ismervét. Ennek megfelelően főbb ismérvei közt jelenik meg a túlszabályozottság, a specializáció, a meritokrácia (előreléptetési rendszer érdem alapján). Emellett stabilitás, racionalitás, a formális pozíciók tisztelete, személytelenség, a munkamegosztás és az elszámoltathatóság jellemzi. Az alkalmazottak számára kiszámíthatóságot jelent, egyben a biztos munkahely érzését hordozza magában. Alapvetően a nagy szervezeteknél domináns ez a kultúratípus.
- *Piac kultúra*: a működést a kifelé irányuló tradíciók határozzák meg. A piacgazdasági szükségszerűségek határozzák meg a szabályokat. Az alkalmazottak is versengenek és eredmény orientáltak. A szervezetet összetartó erő a győzelem. A versenyképesség és eredményesség erős külső kontrollon alapszik.

- *Klán kultúra*: nevét a csaláshoz hasonló jellegéről kapta. Az összetartás, a közösen vallott értékek és célok jellemzik. Csapatmunka, az alkalmazottak bevonása, a kölcsönös elkötelezettség jellemzi a szervezetet. A környezeti kihívásokra a legjobb válasz a személyzetfejlesztéssel és a fogyasztók partnerként történő kezelésével adható. Barátságos hely, igazi közösségi hangulat uralkodik. A vezetők szülőként gondoskodó személyek.
- *Adhokrácia*: állandó újításokon, vállalkozó-szellemen és kreativitáson van a hangsúly. Sikertényező az alkalmazkodóképesség és az innovativitás. A szervezetet egyfajta rendezett káoszként élik meg. Az ilyen kultúrájú szervezetnél együtt kell élni az állandó bizonytalansággal és információ túlterheltséggel, fontos szerepe van az individualizmusnak, az egyéni kockázatvállalásnak. A jövő-orientáltság a szervezet minden tagját áthatja.

2.3 A stratégia szerepe a vállalati fenntarthatóság tekintetében

Napjainkban a környezet komplexitása és összességében véve a változások turbulenciája, a fenntarthatóság elveinek mindennapi működésbe történő integrálása, azaz a vállalati tevékenység ténylegesen fenntarthatóvá tétele jelentős kihívások elé állít valamennyi gazdálkodó szervezetet. A környezeti kihívásokra reflektáló intézkedések, innovációk, újítások megvalósítása azonban gyakran jelentős befektetést igényel, következésképp döntő relevanciája van a menedzsment környezetvédelem iránti elkötelezettségének, valamint a szervezet stratégiájának (Kagan et al., 2003).

A stratégia úgynevezett leíró megközelítésének előfutárai között tartják számon a March – Simon (1958) szerzőpárost, akik elsőként világítottak rá a döntéshozó egyén megismerési korlátaira. Pszichológiai gyökerekből táplálkozott Lindblom (1959) korai elmélete, miszerint a stratégiai vállalatvezetés „nem egyszerű lineáris folyamat”, hanem – a környezet és a szervezet bonyolultságából fakadóan – inkább „a túlsó partra evickélés” (*muddling through*) tanulási jellegű cselekvéssorozata, az egymásra következő „opciók” gondos mérlegelésével és a konszenzus folyamatos biztosításával párosulva (Balaton et al., 2016). Látható, hogy a környezet, így az érdekcsoportok releváns szerepe már valóban megmutatkozott az 50-es évek végén.

Az újfajta megközelítés, a stratégiai menedzsment² kezdeti fejlődési szakasza az 1980-as évek elejére datálható. A terület elméleti képviselői leírni, magyarázni kívánták a nyugati vállalati gyakorlatban sok esetben „szervesen” formálódó (részben spontán módon megszülető vagy utólagos felismerésekből mintává „összeálló”) cégstratégiák kialakulási folyamatát. Számukra túlhaladottnak tűnt az előíró jellegű gondolkodásmód, amely kizárólag csak a tudatosan meghatározott, formalizált keretekben látta célszerűnek kidolgozni a vállalati stratégiát (Balaton et al., 2016).

A stratégia legáltalánosabb értelmezését talán Gaál – Szabó (2008) adták. Úgy fogalmaztak, hogy a stratégia *„a célok, és a célok eléréséhez szükséges eszközök összessége”* (Gaál – Szabó, 2008, p. 9). Ez azt jelenti, hogy a stratégia kialakításakor kerül sor a konkrét célok kijelölésére, és a célok eléréséhez szükséges teendők és döntések meghatározására. Ennélfogva a stratégia arra ad választ, hogyan valósítsa meg a vállalat az alapvető céljait.

Marosán (2004) úgy fogalmazott, hogy a stratégia kijelöli a tevékenységeket, azaz, hogy mivel foglalkozzon a szervezet, továbbá arra szolgál, hogy a versenytársakkal szembeni versenyelőnyt biztosítsa, emellett segít a környezethez való alkalmazkodásban. A stratégiában kifejezésre jutnak az érintettek értékei, vágyai, törekvései. Kapcsolódva ehhez, Chikán (2008) arra mutatott rá, hogy a vállalat saját céljai a belső érintettek törekvéseiből bonyolult szervezeti-szociológiai folyamatok során alakulnak ki (Radácsi, 2021). A stratégia alapvetően a tulajdonos érdekeinek megvalósítására törekszik, azonban más érdekcsoportokra és azok elvárásaira is tekintettel kell lennie.

2.3.1 Az empirikus kutatás során vizsgált stratégiatípusok

A stratégia irodalmában számos megközelítés szerinti stratégiatípus lelhető fel. Ezen típusok közül a működési kör iránya és dinamikája, a környezethez való alkalmazkodás szerinti, végül az orientáció szerinti stratégiatípusok kerültek doktori kutatásom fókuszába.

A működési kör változásának iránya és dinamikája szerinti tipizálása Glueck (1976), valamint Hitt – Ireland – Palia (1982) szerzők nevéhez kapcsolódik. Megközelítésükben a környezeti változásokra adható válaszok tekintetében három stratégiatípust különböztettek meg (Gaál – Szabó, 2008; Fekete, 2011):

² „A stratégiai menedzsment végső célja olyan vállalati értékek, vezetői képességek, szervezeti felelősség és adminisztratív rendszerek kifejlesztése, amelyek összekapcsolják a stratégiai és az operatív döntéshozatalt valamennyi vezetési szinten, a vállalkozási és funkcionális hatásköröket is beleértve” (Hax – Majluf, 1984, p.72).

- A *növekedési stratégiát* alkalmazó szervezetek legfőbb célja a meglévő termékpiacok bővítése vagy fejlesztése, ezáltal valamely jelzőszám (például az árbevétel) emelése. A növekedés történhet belső tényezők segítségével, többek közt termékfejlesztéssel, de származhat külső tényezők bevonásából, felvásárlás vagy beolvasztás eredményéből. A szervezetek dinamikusan változó környezetben is stabilan megállják helyüket.
- *Stabilitási stratégiát* folytató szervezetek a már jól bevált gyakorlatot folytatják, alapvetően kisebb módosításokat és stratégiai változtatásokat eszközölnek. Az ilyen típusú szervezetek stabil vagy lassan változó környezetben tudnak sikeresen működni, ahol a környezet és a vállalat kapcsolata változatlan, a célok elérésének színvonala megfelelő, és a jövőre vonatkozó kilátások is ezt mutatják.
- A *csökkentés stratégiáját* alkalmazó vállalatok működési tevékenységük csökkentésével igyekeznek növelni a hatékonyságot. Ennek eszközei a költségcsökkentés és a gyártás gazdaságosságának növelése.

A környezethez való alkalmazkodás, vagy másnéven az adaptációs stratégiatípusokat Miles és Snow (1978) a környezeti kihívásoknak való megfelelésség alapján határozták meg. Modelljük centrumában az az eldöntendő kérdés állt, hogy a vállalat aktívan vagy passzívan viselkedik-e és ez a viselkedés milyen módon terjed ki a stratégiára. Miles és Snow eredményei alapján tehát a szervezetek más-más formában képesek reflektálni, alkalmazkodni a környezet változásaira:

- A *reagálók* csoportjába tartozó szervezetek nem képesek megfelelően reflektálni a környezeti kihívásokra, pusztán utólag próbálják meg lereagálni a működési környezetükben bekövetkezett változásokat. Alapvető hiányosságuk, hogy nem tudnak életképes stratégiát kialakítani, vagy olyan elavult stratégiához ragaszkodnak, amely dinamikusan változó környezetben már nem állja meg a helyét. Az ilyen típusú szervezetek szinte folyamatosan instabil állapotban vannak, emellett gyakran kerülnek csőd közeli helyzetbe.
- A *védők* olyan szervezetek, amelyek stabil környezetben, valamint egy szűk termék-piaci szegmensben működnek. Alapvető céljuk piaci pozíciójuk megtartása és javítása az adott szegmensben. Stratégiájukban nem a termékekre, hanem a folyamatok, eljárások fejlesztésére összpontosítanak. Lévén, hogy egyetlen, tőkeigényes, az adott termék gyártásához szükséges technológiát alkalmaznak, erősségük a technológia hatékonyságában rejlik. A maximális hatékonyság elengedhetetlen feltétele a szigorú irányítás és a folyamatos kontroll. Legfőbb gyengeségük között az alacsony környezeti válaszképesség említendő.

- Az *elemzők* szimultán törekednek a kockázat minimalizálására és a profit maximalizálására. Teszik mindezt úgy, hogy miközben új piaci lehetőségek után kutatnak, a meglévő termékeik és technológiák folyamatos fejlesztésére is nagy hangsúlyt fektetnek. Működési körükben így stabil és változó elemek egyaránt megjelennek. Az ilyen típusú szervezetekre egyaránt jellemző a gyors válaszképesség és a hatékonyság. Ebből kifolyólag fejlődésük stabil, egyenletes. Struktúrájukat a mátrix-felépítés jellemzi leginkább.
- A *kutató* stratégiát folytató szervezetek működési területe igen széles és változatos, tevékenységüket dinamikus környezetben végzik, ahol folyamatosan új termékek és új piaci lehetőségek után kutatnak. Ebből következően piaci versenyképességük a változások előidézésében rejlik. Működésükre a gyakori változás, változtatás, kísérletezés jellemző, ami egyrészt magas kockázati faktort jelent a szervezet számára, másrészt rugalmas technológiai és irányítási rendszert követel meg.

A stratégia orientáció szerinti tipizálása Ohmae (1991) nevéhez fűződik. Felfogása szerint a stratégia módszere csupán az uralkodó feltevések vitatása egy egyszerű kérdéssel, éspedig: miért? A stratégia orientációja kapcsán a kutató az alábbi három fő típus különböztette meg a piaci folyamatok három legfontosabb szereplőjének tekintetében (Fekete, 2011):

- A *fogyasztóorientált* stratégia alapvető célja a fogyasztók igényeinek minél jobb kielégítése. Ezen cél elérése érdekében a vállalatok szegmentálják a fogyasztókat.
- A *vállalatorientált* stratégiát folytató szervezetek arra a vállalati tevékenységre, funkcióra összpontosítanak, amivel a piacon a legnagyobb versenyelőnyt tudják elérni. A kitűzött cél a vállalat erejének maximalizálása.
- A *versenytárs-orientált* stratégia szinte azonos Porter megkülönböztető stratégiájával. Ezen stratégiák célja ugyanis a konkurenciától való megkülönböztetés.

Empirikus kutatásai során Fekete (2011) az orientáció szerinti tipizálást további szereplővel, a tulajdonosok csoportjával egészítette ki, indokolva ezt azzal, hogy lényegében a tulajdonosok elvárásainak teljesítése céljából hozták létre a vállalatot. Én magam is felhasználtam Ohmae orientáció szerinti tipizálását doktori kutatásom empirikus részében. Azonban a tulajdonosorientált típuson túl további érintettként a természeti környezetet is indokoltnak tartottam bevonni a vizsgálatba. A fogyasztói értékek és elvárások, továbbá a fenntarthatósági kérdések, globális környezeti problémák fokozódása következtében ezen érdekcsoportok szerepe ugyanis – feltételezésem szerint – a gyakorlatban is, így a hazai nagyvállalatok körében is felértékelődött, ezáltal stratégiájuk kialakítása és végrehajtása során az őket körülvevő

természeti környezetet is fontos tényezőként ítélik meg. Emellett, ahogyan az a korábbiakban látható volt, a kormányzat, a hatóságok szerepe, s az általuk kialakított jogszabályi környezet szintén kiemelt jelentőséggel bír doktori kutatásom témájának tekintetében, ennél fogva kutatásom során a hatóságok stratégiai szempontból történő minősítését is vizsgáltam a célcsoportot képező hazai nagyvállalatok körében.

3. Kutatási kérdések és hipotézisek

Kapcsolódóan a kutatási célokhoz, disszertációmban a következő kutatási kérdések megválaszolására helyeztem a hangsúlyt:

K1. Homogén csoportokba sorolhatók-e a hazai termelő nagyvállalatok a beszámolóikban megjelenített környezeti pénzügyi számviteli elemek jogszabályi előírásoknak való megfelelése alapján?

K2. Kimutatható-e statisztikailag szignifikáns összefüggés a szervezeti kultúra és a környezeti vezetői számvitel részletezettsége között?

K3. Kimutatható-e statisztikailag szignifikáns összefüggés a szervezet stratégiája és a környezeti vezetői számvitel részletezettsége között?

Az első kutatási kérdésből (K1.) következik a második és harmadik kutatási kérdés (K2., K3.), amely arra kívánt rámutatni, valóban a könyvvizetés, a belső nyilvántartások, az értékelések és elemzések hiányosságai állnak-e annak hátterében, hogy a vizsgált nagyvállalatok nem tudnak teljes mértékben eleget tenni a számviteli törvény vonatkozó előírásainak. Erre a kérdésre a környezeti vezetői számviteli rendszer vizsgálata adhat választ. Feltételezésem szerint akkor történik meg a környezeti számviteli elemek tényleges elkülönítése a könyvvizetés során, ha a vállalat valóban elkötelezett a környezetvédelem iránt, s ez az elkötelezettség a szervezeti kultúrára és a kialakított célrendszerre, azaz a stratégiára is kihat.

A kutatási kérdésekre vonatkozó hipotézisek az alábbiak, melyek helytállósága az elemzések során tesztelésre került:

H1. Homogén csoportokba sorolhatók a hazai termelő nagyvállalatok a beszámolóikban megjelenített környezeti pénzügyi számviteli elemek jogszabályi előírásoknak való megfelelése alapján.

H2. A szervezeti kultúra és a környezeti vezetői számvitel részletezettsége között statisztikailag szignifikáns kapcsolat mutatható ki.

H3. A szervezet stratégiája és a környezeti vezetői számvitel részletezettsége között statisztikailag szignifikáns kapcsolat mutatható ki.

H1. Homogén csoportokba sorolhatók a hazai termelő nagyvállalatok a beszámolóikban megjelenített környezeti pénzügyi számviteli elemek jogszabályi előírásoknak való megfelelése alapján.

Ván (2012a) egy évtizeddel ezelőtt úgy fogalmazott, hogy a magyarországi szabályozás alacsony szinten áll a környezeti számvitel tekintetében. Hazánkban máig nem született egzakt szabályozás a környezeti számvitel területére vonatkozóan. A vállalatok környezetvédelmi tevékenységével kapcsolatban a 2000. évi C. törvény a számvitelről fogalmaz meg előírásokat, ám azok alapvetően az egyes számviteli okmányok minimális tartalmi elemeire vonatkoznak. A jogszabályalkotók bizonyos környezeti számviteli elemek esetében fogalmaznak meg adatszolgáltatási kötelezettséget (Bosnyák-Simon, 2018), ugyanakkor az előírások bizonyos pontokon visszautalásokat, illetőleg más jogszabályokra vonatkozó utalásokat tartalmaznak, következésképp nem minden esetben egyértelműek.

Véleményem szerint a gazdálkodó szervezetek igyekeznek eleget tenni a számviteli törvény vonatkozó előírásainak, azonban a szabályozás hiányosságaiából fakadóan ez nem minden esetben valósul meg teljes mértékben. Mindezek okán úgy vélem, hogy a környezeti pénzügyi számviteli elemek jogszabályi előírásoknak való megfelelése nem azonos a hazai vállalatok körében, következésképp jól elkülöníthető csoportok alakíthatók ki a kutatási mintába bevont vállalatok körében.

H2. A szervezeti kultúra és a környezeti vezetői számvitel részletezettsége között statisztikailag szignifikáns kapcsolat mutatható ki.

Megítélésem szerin ahhoz, hogy egy gazdálkodó szervezet valóban felelős és fenntartható vállalattá váljon, kulcsfontosságú tényező a természeti környezet védelme iránti elköteleződés a vállalati működés valamennyi dimenziójában. Az, hogy a vezető kialakította-e többek közt a szervezeti értékeket, a fenntartható fejlődés elveinek vállalati körben történő elfogadottságát – ennél fogva a szervezet teljes egésze felelősséget vállal-e a természeti környezet megóvásáért – , a szervezeti kultúra vizsgálatában érhető tetten. Feltételezésem szerint a szervezeti kultúra, ahogyan az alkalmazottak a dolgukat teszik (Marvin Bower, McKinsey&Co. idézi Gaál – Szabó, 2008), jelentősen befolyásolja a környezeti számviteli rendszer részletezettségét.

H3. A szervezet stratégiája és a környezeti vezetői számvitel részletezettsége között statisztikailag szignifikáns kapcsolat mutatható ki.

A környezeti fenntarthatóság tényleges integrációjának megvalósulása azonban akkor érhető el, ha a természeti környezet megóvása, a fenntarthatóság elveinek integrációja nem csak a szervezeti kultúrában, hanem a szervezet stratégiájában is kiemelt szerepet tölt be. Az üzleti életben úgynevezett stratégiamixet alkalmaznak a vállalatok (Fekete, 2011), s ez egyben azt is predesztinálja, hogy egy azon vállalatok ó gyakorlatában többféle stratégiai jellemző is megjelenik. Feltételezésem szerint a menedzsment által kialakított stratégia, egészen konkrétan a különböző stratégiai jellemzők más-más módon ugyan, de befolyásoló hatást gyakorolnak a környezeti vezetői számvitel részletezettségére.

4. Anyag és módszer

4.1 A H1. hipotézis tesztelésének módszerei

Az egyre erősödő presszió hatására – amely a külső érdekeltek felől irányul a gazdálkodó szervezetek felé – bizonyára valamennyi szervezet belátta, hogy tevékenységének természeti környezetre gyakorolt hatásainak rendszerezett, pontos és konzekvens bemutatása versenyképességének növelésének egyik releváns tényezője lehet. Ebből kifolyólag – feltételezhetően – az adott szervezet törekszik megfelelő mennyiségű és minőségű információt szolgáltatni tevékenységének természeti környezetre gyakorolt hatásairól, és biztosítani a beszámolóban szereplő információk felhasználóit arról, hogy működése hosszú távon is fenntartható. Véleményem szerint azonban nem minden esetben tudnak a vállalkozások teljes körűen eleget tenni ezen kötelezettségnek, éppen az elkülönített nyilvántartások, értékelések hiányosságai miatt.

A kiegészítő mellékletek áttekintése során egy 1-től 3-ig terjedő skálán kerül értékelésre minden egyes környezeti pénzügyi számviteli elem. Ezen értékek az alábbiak szerint tükrözik a jogszabályi előírásoknak való megfelelés mértékét:

- *3-as érték:* a megjelenített információ teljes mértékben megfelel a vonatkozó előírásoknak; VAGY a vállalkozás nem rendelkezik az adott elemmel, de megjeleníti/nevesíti azt a kiegészítő mellékletben. Utóbbi esetben egyértelműen leírja, hogy nem rendelkezik az adott tétellel (például: azért nem képez környezetvédelmi céltartalékot, mert rendelkezik környezetvédelmi felelősségbiztosítással, és ami lényeges, hogy erre külön ki is tér, le is írja).
- *2-es érték:* a közzétett környezeti számviteli elem csak részben felel meg a számviteli törvényben fogalmazott rendelkezéseknek.
- *1-es érték:* a bemutatott adatok részletezettsége minimálisan felel meg a vonatkozó előírásoknak; VAGY egyáltalán nem jelenik meg ez az elem a kiegészítő mellékletben.

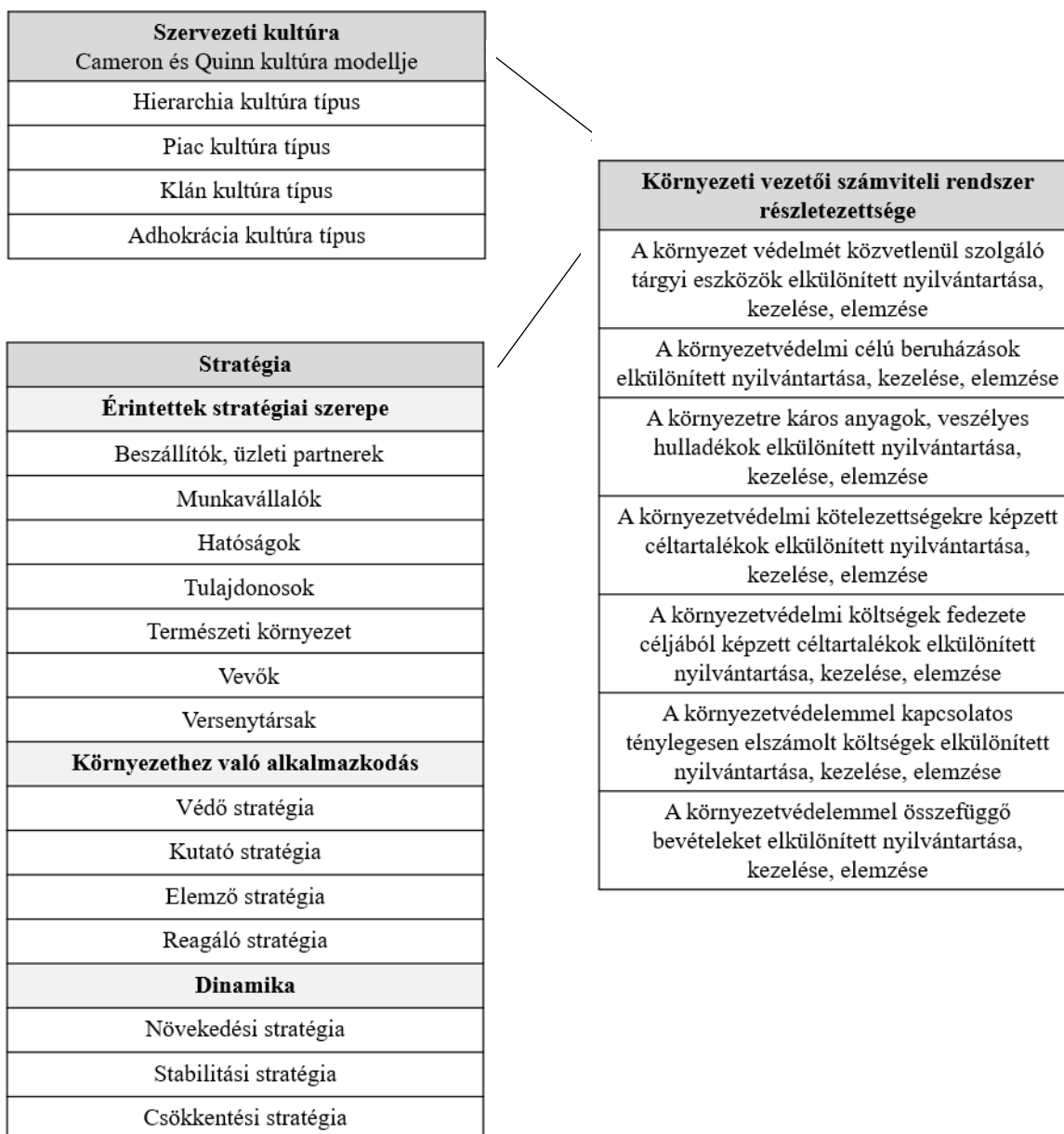
Kiemelten fontosnak tartom ennek kapcsán kihangsúlyozni, hogy ez az értékelési szempontrendszer nem azt minősíti, hogy az adott társaság mennyire környezettudatos, a fenntartható fejlődés elveit ténylegesen milyen mértékben ültette át a gyakorlatba, hanem kizárólag arra vonatkozik, hogy az általa közzétett éves/egyszerűsített éves beszámolóban megjelennek-e egyáltalán a környezeti pénzügyi számviteli elemek, és amennyiben igen, akkor azok megjelenítési formái milyen mértékben felelnek meg a számviteli törvény vonatkozó előírásainak.

A megjelenített információk, adatok értékelési szempontrendszerének kialakítását, majd pedig a beszámolók áttekintését, valamint az értékelés végrehajtását követően, klaszterezési³ eljárás alkalmazásával kerültek csoportosításra a vizsgált nagyvállalatok.

4.2 A H2. és H3. hipotézisek tesztelésének módszerei

A H2. és a H3. hipotézisek a szervezeti kultúra, a szervezet stratégiája és a környezeti számviteli rendszer kidolgozottsága, részletezettsége közötti összefüggések meglétére, értékelésére vonatkoznak. A fentiekben ismertetett kutatási kérdések megválaszolása, továbbá a definiált hipotézisek bizonyítása céljából az 1. számú ábrán látható kutatási modellt állítottam fel:

³ A klaszterelemzés egy automatikus osztályzási eljárás, mely a csoportokat úgy alakítja ki, hogy a tulajdonságokra előzetes feltevéseink nincsenek (Molnár, 2015).

1. ábra: A H2. és H3. hipotézisek tesztelésére felállított kutatási modell

Forrás: saját szerkesztés

Annak érdekében, hogy pontos képet kapjak a szóban forgó vállalatoknál ténylegesen működő környezeti számviteli rendszer jellemzőiről, az arra ható belső tényezőkről, primer kutatási technikát alkalmaztam, azon belül kérdőíves felmérést, mint a megkérdezéses módszerek egyike (Majoros, 2011).

A szóban forgó hipotézisek teszteléséhez elsőként a környezeti számviteli rendszer kidolgozottságának, részletezettségének vizsgálatára volt szükség. A kérdőíves felmérés elsődleges célja tehát a környezeti számviteli rendszer kidolgozottságának, részletezettségének feltárása volt. Ennek megfelelően a kérdőív első nagy egysége annak vizsgálatára fókuszált,

hogyan az adott számviteli elemeket a vállalatok elkülönítetten tartják-e nyilván, illetve elemzik-e, nyomon követik-e azok alakulását.

A kapcsolódó változók, azaz a kérdőívben vizsgált környezeti számviteli elemek az alábbiak voltak:

- a környezet védelmét közvetlenül szolgáló tárgyi eszközök;
- a környezetvédelmi célú beruházások;
- a környezetre káros anyagok, veszélyes hulladékok;
- a környezetvédelmi kötelezettségekre képzett céltartalékok;
- a környezetvédelmi költségek fedezete céljából képzett céltartalékok;
- a környezetvédelemmel kapcsolatos ténylegesen elszámolt költségek;
- a környezetvédelemmel összefüggő bevételek elkülönült nyilvántartása, kezelése, elemzése.

Ezek a számviteli elemek megegyeznek a számviteli törvényben nevesített elemekkel. A vizsgált változók köre a környezetvédelmi beruházások, illetőleg a környezetvédelemmel összefüggő bevételek számviteli elszámolásával került kibővítésre.

A szervezeti kultúra és a szervezeti stratégia operacionalizálására a vonatkozó szakirodalmi források alapján került sor. A szakirodalomban fellelhető kultúradiagnosztizáló módszerek közül Cameron és Quinn (2006) által összeállított kérdéssort választottam ki, és használtam fel kutatásom során, mely kérdéssor a szervezeti kultúra vizsgálatának és azonosításának megbízható és valid eszköze (Bognár, 2013).

A szervezeti stratégiához kapcsolódóan – a kutatás tárgyát figyelembe véve – a környezethez való alkalmazkodásra, a stratégia dinamikájára, valamint az érintettek stratégiai relevanciájára helyeződött a hangsúly. Ennek megfelelően a környezettel való kölcsönhatás a Miles és Snow-féle tipizáló modell alapján került meghatározásra. A stratégia dinamikájának vizsgálata során Glueck és Hitt–Ireland–Palia modellje alapján meghatározhatóvá vált, hogy a vállalat növekedésre, stabilitásra, vagy csökkentésre törekszik-e. Emellett az érintettek (beszállítók, üzleti partnerek, a munkavállalók, a hatóságok, a tulajdonosok, a természeti környezet, a vevők, illetve a versenytársak) stratégiai szempontból történő minősítése volt az elemzés tárgya.

A felállított H2. és H3. hipotézisek tehát a modellben szereplő változók közötti összefüggések feltárására irányultak. A kérdőívet kitöltő vállalatok által működtetett környezeti számviteli információs rendszer kidolgozottságának elemzésekor a nagyvállalatok klaszterezésére került sor, amely során a cél ez esetben is az adatcsökkentés, azaz a megfigyelt egységek, jelen esetben

a kérdőívet kitöltő vállalatok számának csökkentése és – hasonló tulajdonságaik alapján – csoportosítása volt. Mind a környezeti számviteli rendszer részletezettsége szerint létrejött klaszterek, mind pedig a szervezeti kultúra-, valamint a stratégiatípusok nominális szintű ismérvek. A nominális, azaz nem metrikus mérési szintű változók közötti kapcsolatot asszociációnak nevezzük (Molnár, 2015). Az asszociációs mérőszámok a keresztábra-elemzés⁴ témakörébe tartozó statisztikai mutatók, melyek a nominális, az ordinális, valamint a kategóriákkal kifejezett metrikus változók közötti kapcsolat szorosságát fejezik ki. Ez a módszer az egyik legegyszerűbb kétváltozós elemzés, mely azt mutatja meg, hogy a vizsgált két változó kapcsolatban áll-e egymással (Sajtos – Mitev, 2007). Ennek megfelelően tehát az adott ismérvek között fennálló összefüggést keresztábra-elemzéssel vizsgáltam.

4.5 A célcsoport meghatározása

Forcadell et al. (2019) kutatási eredményei azt bizonyították, hogy a vállalati méret szignifikáns és pozitív hatással van a fenntarthatóságra. Ennek fényében a doktori kutatás a hazai nagyvállalatokat helyezi a vizsgálat fókuszába, feltételezve szintén, hogy a környezeti számviteli rendszer lehatárolására már valamilyen szinten hangsúlyt fektetnek. A kutatási céloknak megfelelően, a célcsoport meghatározásának első lépésében a 2021. novemberében a Céginformáció.hu Kft. által összeállított HVG Top 500 listán szereplő összes nagyvállalatot vettem alapul. A listán szereplő társaságok egy meghatározott köre, az ipari szektorban működő, ténylegesen termelő tevékenységet folytató vállalkozások kerültek bevonásra a kutatásba. A lista szűkítését követően a vállalatok elemszáma végül 199 lett (N=199). A H1. hipotézis tesztelésére irányuló elemzéseimet ezen 199 nagyvállalat mintáján végeztem el. A H2. és H3. hipotézisek tesztelése céljából kérdőíves felmérést végeztem. A kérdőívet összesen 74 nagyvállalat vezetője töltötte ki, így ezen hipotézisek tesztelésére irányuló empirikus kutatásomat 74 nagyvállalat (N=74) mintáján tudtam elvégezni.

5. A tézisek bemutatása

A hazai szintén működő nagyvállalatok körében elvégzett empirikus kutatásom elsőként annak feltárására irányult – figyelembe véve a hazai számviteli törvény vonatkozó előírásait –, hogy a HVG Top 500 (2021) listán szereplő termelő nagyvállalatok beszámolóiban megjelenített környezeti pénzügyi számviteli elemek milyen mértékben felelnek meg a

⁴ A keresztábra egy olyan statisztikai technika, amely megmutatja két vagy több kategorizált változó együttes eloszlását (Malhotra et al., 2001), melynek segítségével a két nominális változó közötti összefüggés elemezhető.

jogszabályi előírásoknak. A korábbi kutatási eredmények alapján a következő hipotézist fogalmaztam ennek kapcsán:

H1. Klaszterekbe lehet sorolni a hazai termelő nagyvállalatokat a beszámolóikban megjelenített környezeti pénzügyi számviteli elemek jogszabályi előírásoknak való megfelelése alapján.

A H1. hipotézis tesztelése, azaz a beszámolók áttekintése során láthatóvá vált számomra, hogy jóval árnyaltabb a helyzet annál, mint, hogy megjelennek-e a környezeti számviteli elemek, avagy sem a vállalatok ezen dokumentumában, hivatkozva a korábban bemutatott feltételezésekre. Ebből kifolyólag a kiegészítő mellékletek áttekintése során egy 1-től 3-ig terjedő skálán kerül értékelésre minden egyes környezeti pénzügyi számviteli elem. Ezt követően klaszteranalízist végeztem, melynek eredményeként négy jól elkülöníthető csoport (Aktívak, Előremutatók, Kezdők, Passzívak) rajzolódott ki a vizsgált 199 nagyvállalat halmazában. Ennek alapján a H1. hipotézisem igaznak bizonyult.

Elemzéseim által bizonyítást nyert azon korábbi feltételezésem, miszerint a vizsgált vállalati kör ugyan igyekszik megfelelni a vonatkozó jogszabályi előírásoknak, az érintettek tájékoztatása nem teljeskörű, a környezeti pénzügyi számviteli elemek megjelenítése csak részben felel meg a számviteli törvény követelményeinek. A kapott eredmények alapján az alábbi tézist fogalmaztam meg:

T1. Négy jól elkülöníthető homogén klaszterbe (Aktívak, Előremutatók, Kezdők, Passzívak) sorolhatók a kutatási mintában szereplő hazai termelő nagyvállalatok a beszámolóikban megjelenített környezeti pénzügyi számviteli elemek jogszabályi előírásoknak való megfelelése alapján.

A K1. kutatási kérdésre választ adó, s egyben a H1. hipotézis teszteléséhez kapcsolódó elemzések egyéb, megítélésem szerint releváns eredményt szolgáltatnak. A kutatási eredmények alapján elmondható, hogy a mintában szereplő vállalatok többségénél hiányosságok fedezhetők fel, amely feltételezhetően a jogszabályi környezet hiányosságaiból eredeztethető. Hazánkban a környezeti számvitel jogi keretét a számviteli törvény határozza meg, ugyanakkor a törvény minimális szinten tesz említést a gazdasági tevékenység környezeti hatásaival, a gazdálkodók környezetvédelmi tevékenységével kapcsolatban. A jogalkotók által megfogalmazott előírások alapvetően adatszolgáltatási kötelezettséget írnak elő, s azok bizonyos esetekben visszautalásokat, valamint más jogszabályokra vonatkozó utalásokat tartalmaznak.

Az empirikus tapasztalatok alapján ezen hiányosságok egyike a veszélyes hulladékok, környezetre káros anyagok bemutatásához kapcsolódik. Emellett a tárgyévben elszámolt környezeti költségek megjelenítése kapcsán vált láthatóvá hiányosság. A költségek – definíció szerint, ahogyan az a disszertáció szakirodalmi áttekintést felölelő részében bemutatásra került – a tevékenység során felhasznált erőforrások pénzben kifejezett értékét jelentik. Megítélesem szerint a jogszabálynak nem pusztán a környezeti költségek bemutatására kellene leszűkítenie a kört, hanem a környezetvédelemhez kapcsolódó ráfordítások bemutatására is ki kellene terjednie. Utóbbira lehet példa egy káreseménnyel kapcsolatos ráfordítás elszámolása, mely káresemény a természeti környezetet is súlytja. Emellett, környezetvédelemhez szorosan kapcsolódó ráfordításnak minősül többek közt például a környezetvédelmi jellegű adó, környezetvédelmi termékdíj, valamint a környezetterhelési díj.

Habár napjainkban a nem pénzügyi jelentések szerepe egyre inkább felértékelődik, és a jogszabályalkotók a nem pénzügyi jelentések elkészítésének kötelezővé tételét szorgalmaznák, megítélesem szerint a beszámoló, annak kiegészítő melléklete nyújthat megfelelő megoldást a környezeti információk kommunikációját, közlését illetően. A környezeti számvitel, mint a hagyományos számviteli információs rendszer egy lehatárolt alrendszere nyújthat megoldást a vállalatok környezetvédelmi tevékenységevek kapcsolatos kihívásokra, ugyanis a piacgazdaság valamennyi szereplője, így a vállalat külső és belső érintettje jelenleg is a számvitel „produktumából”, azaz a beszámolóból tájékozódik.

Amennyiben a környezeti információk a beszámoló szöveges dokumentumában jelennének meg, így az nem pusztán a vállalat vagyoni, jövedelmi, pénzügyi helyzetéről nyújtana megbízható és valós összképet, hanem a környezeti fenntarthatóságért tett törekvések, tevékenységek, s azok eredményességre gyakorolt hatásáról is információt szolgáltatna. Ez biztosítaná ténylegesen a környezeti hatások, illetőleg környezetvédelemmel kapcsolatos bevételek/hozamok és a költségek/ráfordítások tényleges, számszerű kimutatását, kezelését és nyomonkövethetőségét, emellett a vállalatok környezetvédelem és fenntarthatóság aspektusából történő tényleges összehasonlíthatóságát.

Jelen kutatás keretében elvégzett elemzésem – a környezeti számviteli gyakorlat feltérképezésén túlmenően – annak feltérképezésére is irányult, hogy a szervezeti sajátosságok, a belső tényezők, úgymint a szervezeti kultúra, illetve a szervezet stratégiája összefüggésben áll-e a környezeti vezetői számvitel részletezettségével, azaz a tényleges, gyakorlati alkalmazásával, működtetésével. Ehhez kapcsolódóan az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg:

H2. A szervezeti kultúra jelentősen befolyásolja a környezeti vezetői számvitel részletezettségét/kidolgozottságát.

H3. A szervezet stratégiája jelentősen befolyásolja a környezeti vezetői számvitel részletezettségét/kidolgozottságát.

Annak érdekében, hogy pontos képet kapjak a szóban forgó vállalatoknál ténylegesen működő környezeti számviteli rendszer jellemzőiről, valamint az azzal összefüggésben álló belső tényezőkről, kérdőíves felmérést végeztem. A kérdőívet összesen 74 nagyvállalat vezetője töltötte ki, így a H2. és H3. hipotézisek tesztelésére irányuló elemzéseimet 74 nagyvállalat mintáján tudtam elvégezni.

Vizsgálatom során elsőként a környezeti vezetői számviteli rendszer kidolgozottságának, részletezettségének elemzését végeztem el a visszaérkezett kérdőívek válaszai alapján. Ez esetben is klaszterelemzést végeztem, mely alapján három jól elkülöníthető csoport (Lemaradók, Haladók, Aktívak) rajzolódott ki a vizsgált vállalatok körében a környezeti vezetői számviteli rendszerük részletezettsége alapján. Ezt követően vált lehetővé a H2. hipotézis tesztelése, azaz a domináns szervezeti kultúra és a környezeti vezetői számvitel részletezettsége alapján kialakult klaszterekbeni hovatartozás közötti kapcsolatok feltárása. A szervezeti kultúra és a környezeti vezetői számviteli rendszer összefüggéseinek feltárására irányuló asszociációs vizsgálat eredményei alapján az alábbi tézist fogalmaztam meg:

T2. A szervezeti kultúra és a környezeti vezetői számvitel részletezettsége között statisztikailag igazolt összefüggés áll fenn a vizsgálat alá vont nagyvállalatok esetében. A klán és a hierarchia kultúratípus mérsékelt erősségű, pozitív irányú összefüggésben áll a környezeti vezetői számvitel részletezettségével a vizsgált termelő nagyvállalatok körében.

A kapott eredmények alapján a H2. hipotézisemet elfogadtam, hiszen a modell változói között statisztikailag igazolt kapcsolat mutatkozott. Az az eredmény, hogy a klán kultúratípus pozitív irányú kapcsolatot mutatott a környezeti számvitel kidolgozottságával, a vállalat teljes elkötelezettségének szükségességét támasztja alá véleményem szerint. Ez az eredmény egyben azt is bizonyítja, hogy a munkavállalók bevonása, az egy családként való működés, közösen vallott értékek és célok jelentős szerepet töltenek be abban, hogy a szervezet valóban fenntartható és felelős vállalattá váljon, hogy a vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzet megítélésén túl a környezeti szempontok számviteli információs rendszerbe történő integrációja ténylegesen megvalósuljon.

Ahogy az a dolgozat teoretikus áttekintést felölelő egységében láthatóvá vált, a hierarchia kultúratípus a nagy szervezeteknél domináns, így ezen kultúratípus dominanciája nem meglepő a vizsgált vállalatok körében. Az, hogy az eredmények a hierarchia kultúra szintén pozitív irányú kapcsolatát mutatták a környezeti vezetői számvitel részletezettsége tekintetében, véleményem szerint a szabályozottság és az elszámoltathatóság relevanciájára világítanak rá. Habár a vezetői számviteli rendszer kialakítására nem vonatkozik jogszabály, az pusztán a menedzsment számára szolgáltat információkat, az eredmények arra engednek következtetni, hogy a környezeti vezetői számvitel esetében is kiemelten fontos szempont a belső szabályozottság, az elszámoltathatóság kialakítása.

Ezt követően, vizsgálatom következő lépéseként került sor a H3. hipotézis tesztelésére, azaz a szervezet stratégiai jellemzőinek és a környezeti vezetői számvitel részletezettsége alapján kialakult klaszterekbeni hovatartozás közötti kapcsolatok feltárására. Az elvégzett asszociációs vizsgálat eredményei alapján az alábbi tézist fogalmaztam meg:

T3. A stratégia orientációja, dinamikája, valamint a környezethez való alkalmazkodás és a környezeti vezetői számviteli rendszer részletezettsége között statisztikailag igazolt összefüggés áll fenn a vizsgált vállalatok esetében. A hatáságorientált stratégia erős, míg a beszállító- és a természeti környezet orientált stratégia mérsékelt erősségű, pozitív irányú összefüggést mutat a környezeti vezetői számvitel kidolgozottságával; a környezethez való alkalmazkodás tekintetében a kutató típusú stratégia mérsékelt erősségű, pozitív irányú, míg a dinamika esetében a csökkentési típusú stratégia mérsékelt erősségű, negatív irányú összefüggésben áll a környezeti vezetői számvitel kidolgozottságával a vizsgált termelő nagyvállalatok körében.

A kutatási eredmények egyértelműen igazolták a hatóságok befolyásoló szerepét, valamint azt, hogy a kormányzat és a hatóságok által kialakított jogszabályok betartása kulcsfontosságú szerepet tölt be a vállalatok működésében.

Az elemzés során kapott eredmények egyrészt azt is tükrözik, hogy a vizsgált vállalatok körében – reflektálva a dinamikusan változó környezeti tényezőkre – a gyakori változások, kísérletezések a jellemzők. Az, hogy a kutató típusú stratégia pozitív irányú összefüggést mutatott a környezeti vezetői számvitel részletezettsége tekintetében, arra enged következtetni, hogy a vállalatok törekednek az újítások természeti környezetre gyakorolt hatását mindenkor kontroll alatt tartani, továbbmenve, igyekeznek a változásokat, a folyamatos megújítást/megújulást fenntartható módon megvalósítani. Végül soron ez annak bizonyítéka is megítélésem szerint, hogy a környezeti innovációkat megvalósító vállalatok körében a

környezeti információk számviteli kezelése, következésképp a környezeti vezetői számviteli rendszer részletezettsége is kiemelt fontossággal bír.

Végezetül, a stratégia dinamikája tekintetében elvégzett elemzések azt bizonyították, hogy azok a vállalatok, amelyek a jelenlegi dinamikus környezeti tényezőkre reflektálva a költségek csökkentésével kénytelenek reagálni, ebből következően nem hajtanak végre sem környezeti sem pedig egyéb innovációt, újításokat, a környezeti információk kezelésének sem ítélnék fontos szerepet, következésképp a környezeti vezetői számviteli rendszerük nem kidolgozott.

6. Összefoglalás

Doktori kutatásomat összességében értékelve, a kapott eredmények megerősítették azon korábbi álláspontomat, miszerint a környezeti számvitel a hagyományos számviteli rendszer egyre lényegesebb alrendszerének tekinthető, mely a vállalatok által folytatott gazdasági tevékenység természeti környezetre gyakorolt hatásainak mérésére, elemzésére és a beszámoló kiegészítő mellékletében megjelenítendő környezeti információkra fókuszál. A környezeti információk megjelenítése és közzététele kapcsán tehát a kiegészítő melléklet tartalmának és struktúrájának szabályozásában látok megfelelő megoldást, biztosítva ezáltal – a pénzügyi, vagyoni, jövedelmi helyzet valós és megbízható összkép nyújtásánál túlmenően – a környezeti fenntarthatóságért tett törekvések, tevékenységek, s azok eredményességre gyakorolt hatásának bemutatását, s a gazdálkodó szervezetek ezen aspektusból történő összehasonlíthatóságát.

Kutatási eredményeimet összegezve magam is úgy vélem, hogy napjainkban az a legnagyobb kihívás a környezeti számviteli rendszerrel szemben, hogy a vállalatok integrálni tudják azt a mindennapi gyakorlatba. Következésképpen empirikus kutatásomat ezen a ponton nem tartom befejezettnek. Építve doktori kutatásom eredményeire, további lehetőséget látok többek között a már megvalósult jó gyakorlatok (Best practice) feltárásában, tovább segítve ezzel a környezeti számviteli rendszerrel szemben fennálló kihívások leküzdését, jelenleg a *Lemaradók* és a *Haladók* csoportjában szereplő szervezetek támogatását. Ennek egyik lehetséges formáját az *Aktívak* elnevezésű klaszterben szereplő nagyvállalatok további vizsgálatában látom, mely vállalatok esetében jól kidolgozott, részletezett a környezeti számviteli rendszer. A minta szűkítése során feltételezésem szerint lehetőség lenne legalább egy olyan vállalat kiválasztására, melynek környezetvédelmi tevékenysége valóban jelentős, környezeti számviteli rendszerének működtetése kiemelkedő a hazai nagyvállalatok körében. Kiemelt jövőbeni célom tehát ezen vállalat, mint jó gyakorlat bemutatása egy esettanulmány keretében.

Irodalomjegyzék

1. Attenborough, D. – Hughes, J. (2022). Egy élet a bolygónkon. A szemtanú látomása – és látomás a Föld jövőjéről. RARK KÖNYVKIADÓ, Budapest, ISBN: 9789633558720
2. Balaton K. – Hortoványi L. – Incze E. – Laczkó M. – Szabó Zs. R. – Tari E. (2016): *Stratégiai menedzsment*. Akadémiai Kiadó. DOI:10.1556/9789630597838
3. Berry, M. A. – Rondinelli, D. A. (1998): Proactive corporate environment management: a new industrial revolution. *Academy of Management Executive*, Vol. 12, No. 2, pp. 38–50.
4. Bennett, M. – Rikhardsson, Pall M. – Schaltegger, S. (szerk.) (2003): *Environmental Management Accounting – Purpose and Progress*. Kluwer Academic Publishers, Netherlands
5. Bognár F. (2013): *A karbantartási stratégiák és a vállalati kultúra szerepe a szervezeti üzleti folyamatokban*. Doktori (PhD) értekezés. Veszprém
6. Bosnyák-Simon N. (2018): *A környezeti számvitel szabályozása - A 2000. évi C. törvény a számvitelről vonatkozó előírásainak áttekintése*. In Bene, Sz. (szerk.). XXIV. Ifjúsági Tudományos Fórum, Keszthely, ISBN: 9789639639904
7. Cameron, K. S. – Quinn, R. E. (2006): *Diagnosing and Changing Organizational Culture: Based on the Competing Values Framework*. Jossey-Bass, San Francisco
8. Chikán Attila (2008): *Vállalatgazdaságtan*. Aula Kiadó Kft., Budapest, ISBN: 978-963-9698-60-4
9. Csutora M. (2001): *A vállalati környezetvédelmi költségek számbavétele*. Tisztább Termelési Kiskönyvtár III, Budapest, ISBN: 963 503 261 7
10. Csutora M. – Kerekes S. (2004): *A környezetbarát vállalatirányítás eszközei*. KJK KERSZÖV, Budapest
11. Dillard, J. – Brown, D. – Marshall, R. S. (2005): An environmentally enlightened accounting. *Accounting Forum*, Vol. 29, pp. 77–101. doi:10.1016/j.accfor.2004.12.001
12. Eugénio, T. – Lourenco, I. – Morais, A. I. (2010): Recent developments in social and environmental accounting research. *Social Responsibility Journal*, Vol. 6., No. 2., pp. 286–305. DOI: 10.1108/17471111011051775
13. Fekete H. (2011): *Merre tart a hajó? A szervezeti stratégia, a struktúra és a kultúra hatásainak vizsgálata a vállalati teljesítményre*. Doktori (PhD) értekezés. Veszprém
14. Forcadell, F. J. – Elisa, A. – Fernando, Ú. (2019): The influence of innovation on corporate sustainability in the international banking industry. *Sustainability*. 11(3210). <https://doi.org/10.3390/su11113210>
15. Gaál Z. – Szabó L. (2008): *Segédlet a stratégiai menedzsmenthez*. Pannon Egyetem Kiadó, Veszprém
16. Glueck, W. F. (1976): *Business policy: strategy formulation and management action*. (McGraw-Hill series in management). McGraw-Hill, New York in Fekete Hajnalka (2011): *Merre tart a hajó? A szervezeti stratégia, a struktúra és a kultúra hatásainak vizsgálata a vállalati teljesítményre*. Doktori (PhD) értekezés. Veszprém
17. Hart, S (1997): Strategies for a sustainable world. *Harvard Business Review*, 1–2, pp. 66–76.
18. Hitt, M. A. – Ireland, R. D. – Palia, K. A. (1982): Industrial Firms' Grand Strategy and Functional Importance: Moderating Effects of Technology and Uncertainty. *The Academy of Management Journal*. 25(2). pp. 265-298.
19. Kagan, R. A. – Thornton, D. – Gunningham, N. (2003): Explaining corporate Environmental Performance: How does Regulation Matter? *Law & Society Review*, Vol. 37, No. 1, pp. 51-90.
20. Kósi K. – Valkó L. (szerk.) (2006): *Környezetmenedzsment*. TYPOTEX, Budapest
21. Lindblom, C. E. (1959): The science of muddling through. *Public Administration Review*, pp. 79–88.

22. Madarasiné Sz. A. (2009): *A pénzügyi kimutatások valóságtartalma a környezeti információk tükrében*. Ph.D. Doktori értekezés, Budapest
23. Majoros P. (2011): *Tanácsok, tippek, trükkök, nem csak szakdolgozatíróknak, avagy a kutatómódszertan alapjai*. Perfekt. Budapest. ISBN: 978-963-394-803-3
24. Malhotra, N. K. – Hall, J. – Shaw, M. – Oppenheim, P. (2001): *Market Research: An Applied Orientation* (2. ed). Australia: Pearson Education. In Sajtos László – Mitev Ariel (2007): *SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv*. Alinea Kiadó, Budapest. ISBN: 978-963-9659-08-7
25. March, J. G. – Simon, H. A. (1958): *Organizations*. New York: Wiley
26. Marosán Gy. (2006): *A 21. század stratégiai menedzsmentje*. Műszaki Kiadó, Budapest
27. Miles, R. E. – Snow, C. C. (1978): *Organizational Strategy, Structure, and Progress*. New York: McGraw-Hill Book Co.
28. Ministry of the Environment (2005): *Environmental Accounting Guidelines*. Japan <https://www.env.go.jp/en/policy/ssee/eag05.pdf>
29. Molnár T. (2015): *Empirikus területi kutatások*. Akadémiai Kiadó Zrt. Budapest. ISBN. 9789630595988
30. Nicklisch, H. (1922): *Wirtschaftliche Betriebslehre*. Poeschl, Stuttgart In Borgulya Istvánné – Barakonyi Károly (2004): *Stratégiaalkotás III. – Vállalati kultúra*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. ISBN 963 19 4579 0
31. Ohmae, K. (1991): *The Mind of the Strategist*, McGraw-Hill, New York (first published 1982)
32. Pál T.(2003): *Számviteli rendszerek, speciális eljárások*. Economix Kiadó, Miskolc in Somogyi Tamás (2007): *A környezeti számvitel alkalmazási lehetőségei a mezőgazdaságban*. Doktori (Ph.D.) értekezés, Keszthely
33. Peters, T. J. – Waterman, R. H. (1982): *In search of excellence*. Harper & Row, New York In Borgulya I. – Barakonyi K. (2004): *Stratégiaalkotás III. – Vállalati kultúra*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. ISBN 963 19 4579 0
34. Petrock, F. (1990): Corporate Culture Enhances Profits. HR Magazine, Vol. 35, No. 11, pp. 64-66.
35. Radácsi L. (2021): *Felelős és fenntartható vállalat*. SALDO Kiadó. ISBN 9789636386115
36. Reyes, M. F. (2002): The Greening of Accounting: Putting the Environment onto the Agenda of the Accountancy Profession in the Philippines. *Environmental Management Accounting: Informational and Institutional Developments*, pp. 215-220.
37. Somogyi T. (2007): *A környezeti számvitel alkalmazási lehetőségei a mezőgazdaságban*. Doktori (Ph.D.) értekezés, Keszthely
38. Staib, R. (2005): *Environmental Management and Decision Making for Business*. PALGRAVE MACMILLAN
39. UNDSO, 2001 In Ván H. (2012): *Környezeti hasznok és kimutatásuk a környezeti vezetői számvitelben*. Doktori értekezés, Szeged
40. Ván H. (2012a): A környezeti számvitel, mint a számviteli rendszer új kihívása. *Pénzügyi Szemle. Fókuszban a számvitel*. Vol. 57., No. 4., pp. 469-484.
41. Ván H. (2012b): *Környezeti hasznok és kimutatásuk a környezeti vezetői számvitelben*. Doktori értekezés, Szeged
42. Ván H. (2014): *A környezeti számvitel szerepe a vállalatok környezetvédelmi tevékenységében*. JATEPress, Szeged ISBN 978-963-315-200-3
43. Zilahy Gy. – Széchy A. (2012): A vállalati környezeti innovációs tevékenység háttere – elméleti áttekintés. In: *Fenntartható fejlődés, élhető régió, élhető települési táj 2*. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, pp. 91-111. ISBN 978-963-503-505-2
44. 2000. évi C. törvény a számvitelről

MTMT elérhetőség:

<https://m2.mtmt.hu/frontend/#view/Publication/SmartQuery/1127/>

Publikációs lista

Szaktanulmányok, tanulmánykötetben megjelent publikációk

1. Kozma Dorottya Edina – Fehér Helga – Bosnyák-Simon Nikolett (2023): Fókuszban a vállalkozói jellemvonások: tudományos publikációk elemzése a bibliometria módszerével. Vezetéstudomány / Budapest Management Review. 54. évf, 6. szám, pp. 60-74.
2. Fekete-Berzsenyi Hajnalka – Molnárné Barna Katalin – Bosnyák-Simon Nikolett (2023): A környezeti kockázatok kezelésére irányuló vállalati stratégiák feltérképezése Magyarországon In. Szegedi Krisztina (szerk.): Integrált gondolkodás és integrált vállalati jelentés: Fenntarthatósági kockázatok a gazdasági és energetikai válság árnyékában – BGE Magyar Tudomány Ünnepe konferencia kötet 2023, pp. 85-100.
3. Sztankó Éva – Nagy Andrea Magda – Szikszai Szabolcs – Bosnyák-Simon Nikolett (2022): Pénzügyi tudatosság a Pannon Egyetemen és a vonzáskörzetében lévő középiskolákban. Comitatus: Önkormányzati Szemle, 2022 nyár-ősz, pp. 103-112.
4. Kozma Dorottya Edina – Bosnyák-Simon Nikolett (2022): A fenntarthatóság környezeti elemeinek megjelenése a hazai nagyvállalatok gyakorlatában. In. Obádovics Csilla – Resperger Richárd – Széles Zsuzsanna (szerk.): PANDÉMIA – FENNTARTHATÓ GAZDÁLKODÁS – KÖRNYEZETTUDATOSSÁG. Konferenciakötet. Soproni Egyetemi Kiadó. Sopron, pp. 149-164.
5. Bosnyák-Simon Nikolett (2021): A környezeti számvitel fejlődésének áttekintése és összekapcsolása a vállalatok tevékenységének környezetvédelmi aspektusaival. Polgári Szemle, Vol. 17, No. 4–6, pp. 433-447.
6. Sztankó Éva – Nagy Andrea Magda – Szikszai Szabolcs – Bosnyák-Simon Nikolett (2021): Financial literacy among university students. In. Bíró Báborka Eszter - dr. Bíró Báborka Eszter – Csata Andrea – György Ottilia – Kassay János – Koroseczné Pavlin Rita – Madaras Szilárd – Pál László – Péter Katalin – Szócs Attila – Tánczos Levente József – Telegdy Balázs (szerk.): Challenges in the Carpathian Basin. Global Challenges – Local Answers. Interdependencies or Slobalisation? 15th International Conference on Economics and Business. Cluj-Napoca: Risoprint, pp. 260-272.
7. Bosnyák-Simon Nikolett (2021): Nagyvállalatok beszámolóinak elemzése a környezeti pénzügyi számvitel aspektusából. In. Horváth Bálint – Földi Péter (szerk.): Közgazdász Doktoranduszok és Kutatók VII. Nemzetközi Téli Konferenciája Konferenciakötet. Budapest. Óbudai Egyetem, pp. 17-24.
8. Bosnyák-Simon Nikolett (2018): Környezeti számvitel – A nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok vonatkozó előírásainak áttekintése és összevetése a hazai számviteli törvénnyel. In. Svéhlik Csaba (szerk.): Gazdálkodástudományi kihívások a 21. században: Best of KHEOPS V. (2006-2018). Budapest, Bécs: Kheops Automobil-Kutató Intézet, pp. 312-321.
9. Bosnyák-Simon Nikolett (2018): A környezeti számvitel szabályozása – A 2000. évi C. törvény a számvitelről vonatkozó előírásainak áttekintése. In. Bene Szabolcs (szerk.): XXIV. Ifjúsági Tudományos Fórum. Keszthely. Pannon Egyetem Georgikon Kar, pp. 1-6.

Előadáskivonatok (absztraktok)

1. Bosnyák-Simon Nikolett (2022): A termelő szektorban működő hazai nagyvállalatok klaszterezése a környezeti pénzügyi számvitel aspektusából. In. Resperger Richárd (szerk.): TÁRSADALOM – GAZDASÁG – TERMÉSZET: SZINERGIÁK A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSBEN (Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából) – Programfüzet és előadáskivonatok. Sopron: Soproni Egyetemi Kiadó, pp. 71-71.
2. Kozma Dorottya Edina – Bosnyák-Simon Nikolett (2021): Fenntarthatók a vállalatok? In Resperger Richárd (szerk.): PANDÉMIA – FENNTARTHATÓ GAZDÁLKODÁS – KÖRNYEZETTUDATOSSÁG. Programfüzet és előadáskivonatok. Soproni Egyetemi Kiadó. Sopron.

Konferencia előadások

1. Bosnyák-Simon Nikolett (2022): A termelő szektorban működő hazai nagyvállalatok klaszterezése a környezeti pénzügyi számvitel aspektusából. Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából (Sopron)
2. Fekete-Berzsényi Hajnalka – Molnárné Barna Katalin – Bosnyák-Simon Nikolett (2022): A környezeti kockázatok kezelésére irányuló vállalati stratégiák feltérképezése Magyarországon. Beyond Financial Reporting – Fenntarthatóság: Integrált gondolkodás és integrált vállalati jelentés konferencia. Magyar Tudomány Ünnepe. BGE (Budapest)
3. Sztankó Éva – Nagy Andrea Magda – Szikszai Szabolcs – Bosnyák-Simon Nikolett (2021): Pénzügyi tudatosság az egyetemisták körében. 15th International Conference on Economics and Business – CHALLENGES IN THE CARPATHIAN BASIN – Global Challenges – Local Answers. Sapientia (online)
4. Bosnyák-Simon Nikolett – Kozma Dorottya Edina (2021): Environmental elements of sustainability in the practices of large domestic companies. ICEBM 2021. Cluj-Napoca (online)
5. Kozma Dorottya Edina – Bosnyák-Simon Nikolett (2021): Fenntarthatók a vállalatok? PANDÉMIA – FENNTARTHATÓ GAZDÁLKODÁS – KÖRNYEZETTUDATOSSÁG Nemzetközi Tudományos Konferencia (online)
6. Bosnyák-Simon Nikolett (2021): Nagyvállalatok beszámolóinak elemzése a környezeti pénzügyi számvitel aspektusából. Közgazdász Doktoranduszok és Kutatók VII. Nemzetközi Téli Konferenciája (online)
7. Bosnyák-Simon Nikolett (2018): Környezeti számvitel – A nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok vonatkozó előírásainak áttekintése és összevetése a hazai számviteli törvénnyel. KHEOPS Tudományos Konferencia (Mór)
8. Bosnyák-Simon Nikolett (2018): A környezeti számvitel szabályozása – A 2000. évi C. törvény a számvitelről vonatkozó előírásainak áttekintése. XXIV. Ifjúsági Tudományos Fórum. Keszthely. Pannon Egyetem Georgikon Kar (Keszthely)
9. Bosnyák-Simon Nikolett (2018): A környezeti számvitel fejlődésének és fogalmának történeti áttekintése, valamint összekapcsolása a vállalatok tevékenységének környezetvédelmi aspektusaival. Tavaszi Szél Konferencia (Sopron)

10. Bosnyák-Simon Nikolett (2023): A szervezeti kultúra és a környezeti számviteli rendszer összefüggései a hazai nagyvállalatok körében. XXXI. Országos Könyvvizsgálói Konferencia (Visegrád)
11. Bosnyák-Simon Nikolett (2023): A hazai nagyvállalatok környezeti pénzügyi számviteli gyakorlatának regionális különbségei. Magyar Regionális Tudományi Társaság Vándorgyűlés (Pécs)